

Yapılandırmacı Eğitim Anlayışının Lise Tarih Ders Kitaplarına Yansımaları: Uzman Değerlendirmeleri

Ertuğrul Oral¹ ve Merve Tama²

Abstract: In this research, we examine academic works regarding the reflections of the constructivist understanding in high-school history books over course books published after 2007. Within this framework, we reached and talked to 10 scholars who have expertise in their fields, and asked them to answer 12 open-ended questions. This study is based on quantitative analysis techniques. The opinions of the participants on history course books have been classified as “I agree”, “I do not agree” and “I partially agree”. According to the conclusion of the classification, while many reseachers have agreed that history course books are proceeding on the standards of the constructivist understanding, some think they have not yet reached enough maturity. Especially, it has been noticed that history course books do not offer multiple angles; therefore it has been concluded that they should be regulated in accordance with the constructivist understanding.

Keywords: High-school history course books, expert opinions, constructivism, high-school history program

Özet: Bu araştırmada 2007 sonrası lise tarih programındaki yapılandırmacı anlayışın ders kitapları üzerindeki yansımalarına dair akademisyen görüşleri belirtilmiştir. Bu çerçevede alanında araştırma yapmış ve çalışmış 10 akademisyene ulaşılarak, açık uçlu 12 soru ile görüşme tekniği uygulanılarak görüş bildirmeleri sağlanmıştır. Bu araştırma nitel analiz teknikleri doğrultusunda çözümlenmiştir. Katılımcıların yapılandırmacı anlayışa göre hazırlandığı kabul edilen lise tarih ders kitaplarına ilişkin görüşleri “katılıyorum” “katılmıyorum” “kısmen katılıyorum” şeklinde sınıflandırılmıştır. Sınıflandırmanın sonucuna göre lise tarih ders kitaplarının yapılandırmacı anlayışa uygun bir yolda ilerledikleri fakat tam olarak yeterli olgunluğa

1 Yrd.Doç.Dr., İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, ertugrul.oral@iszu.edu.tr

2 Tarih Öğretmeni, Darüşşafaka Anadolu Lisesi, merve.tama5561@gmail.com

erişemedikleri birçok akademisyen tarafından tespit edilmiştir. Özellikle araştırmada kitapların çoklu bakış açısını yansıtmadığı saptanmış, yapılandırmacı anlayışa uygun düzenlemelerin yapılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Lise tarih ders kitapları, uzman görüşleri, yapılandırmacılık, lise tarih programı.

Giriş:

Bu araştırmada lise tarih derslerinde daha nitelikli bir tarih öğretiminin gerçekleştirilmesi için; tarih öğretimi meselesinin odak noktası olan lise tarih ders kitaplarının içeriği, geliştirilmesi ve yapılandırıcı anlayışa göre revize edilmesine yönelik probleme dikkat çekilerek, problem ile ilgili araştırma yapan akademisyenlerin görüş ve önerilerini gündeme taşıyarak konu ile ilgili eksikliklere katkı sağlamak istenmiştir. Araştırma üç bölümden oluşmaktadır.

2000’li yılların başında ülkemizde başlatılan ilk ve ortaöğretim müfredat geliştirme reformu çerçevesinde, yapılandırıcı anlayışın 2007 yılından itibaren lise tarih ders kitaplarına yansıtılması ile başlanan uygulanma süreci pek çok eğitim/öğretim tanımının anlam, içerik ve uygulanmasının yeniden betimlenmesinin yolunu açmıştır. (Öztürk; 2008). Yine 2007 yılından itibaren ortaöğretim tarih dersi öğretim programları da yenilenmeye başlanmıştır. Dokuzuncu ve onuncu sınıf tarih programları sırasıyla 2007 ve 2008 yıllarında yayınlanmıştır. Diğer sınıfların programlarının da önümüzdeki dönemde hazırlanarak yürürlüğe konması beklenmektedir.

Yeni tarih programları oldukça önemli değişiklik ve yenilikler öngörmektedir. Programlardaki ifadesiyle *“öğrenci merkezli, bilgi ve beceriyi dengeleyen, öğrencinin kendi yaşantılarını ve bireysel farklılıklarını dikkate alarak çevreyle etkileşimine imkân sağlayan yeni bir anlayış yaşama geçirilmeye çalışılmaktadır”* (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2007, s.8). Bu bağlamda, tarih dersinin amaç ve kazanımlarının düzenlenmesinde, öğretim yöntem ve materyallerinde ve ölçme ve değerlendirme yöntemlerinde önemli yenilikler hedeflenmektedir. (MEB, 2007; MEB, 2008)

Tarih Ders Kitapları

Tarih öğretiminde karşılaşılan önemli problemlerden biri de tarih öğretiminde kullanılan araç-gereç ve bunların başında gelen ders kitaplarındaki nitelik sorunudur.

Programlar ile öğrenci arasında köprü vazifesi gören, öğretimde, öğretmenin vermek istediklerini daha düzenli vermesine; öğrencinin de öğretmenin anlattıklarını istediği zaman ve yerde tekrar etmesine imkân veren temel bir materyal olan ders kitaplarının taşınması gereken nitelikler hakkında yakın zamana kadar pek çok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalarda ders kitaplarının nasıl olması gerektiği, kimler tarafından hazırlanacağı, kimlerin ders kitabının seçiminde etkili olacağı sorularına cevap aramaya çalışılmıştır.

Türkiye’de tarih öğretiminde benimsenen amaçlar, içerik, yöntem ve ders kitapları dünyadaki tarih anlayışlarının değişimlerinden eş zamanlı olarak etkilenmektedir. Eş zamanlı etkilenmesinin sebebi tabiidir ki; ülkemizde yetişen kaliteli ve çok sayıda tarih öğretmenlerinin kendi alanlarını dikkatle takip etmeleridir.

Günümüzde tarih öğretimi meselesi Çağatay Uluçay ve Salih Özbaran gibi tarihçilerle birlikte, tarihçilerin de üzerinde düşünmeye başladığı bir konu oldu. Çağatay Uluçay, tarih öğretiminde mahalli tarih öğretiminin ve alan gezilerinin önemine dikkat çekmişti. Prof. Dr. Özbaran da tarih ders kitaplarındaki içerik meselesini derinlemesine ele almış ve daha mükemmel yazımları için önerilerini ileri sürmüştür. Dünya Bankası, Milli Eğitim Bakanlığı ve Yüksek Öğretim Kurumu’nun milli eğitimi geliştirmeye yönelik projelerinin tarih eğitimi araştırmalarının gelişmesine kuşkusuz etkisi olmuştur.

Yüksek Öğretim Kurumu, İngiltere ve Fransa’ya tarih öğretiminde yüksek lisans ve doktora yapmak üzere göndermiş olduğu öğrenciler ülkemize dönmekte ve bu öğrenciler, konuya ilişkin çağdaş yaklaşımları, stratejileri, yöntemleri, teknikleri ülkemize taşımaktadırlar. Onların çalışmaları, tarih ders kitapları içeriği ve tarih öğretmeni yetiştirme meselesi üzerine odaklanmıştır. Bu bağlamda Kabapınar, doktora çalışmasında tasarım, içerik ve kullanılabilirlik açısından Türk ve İngiliz tarih ders kitaplarını karşılaştırmıştır. Dilek, sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersi içerisinde ele alınan tarih ve pedagojisine ilişkin görüşlerine yönelik bir doktora çalışması yapmıştır. Demircioğlu, Türkiye ve İngiltere’de ortaokul tarih öğretmenlerinin eğitimi üzerine karşılaştırmalı bir tez hazırlamıştır. Ata da müzelerle ve tarihi mekanlarla tarih öğretiminin nasıl yapılabileceğini göstermiş ve Ankara’daki tarih öğretmenlerinin müze eğitimine ilişkin görüşlerini değerlendirmiştir. Hiç şüphesiz ki; yukarıdaki ilk üç çalışma, İngiltere’deki uygulamaları tanıtmaları açısından önemlidir. Öte yandan tarih öğretimine ilişkin olarak Almanya, Fransa, Amerika’daki çağdaş gelişmelerin yakından takibine ve Türk kültürü yapısına uygun olarak uyarlanmalarına devam edilmelidir.

Program ve Ders Kitabı İlişkisi

Ders kitabı Cemaloğlu tarafından: “*Bilgileri öğretmeye yarayan, öğrencilerin öğrenmelerine yardım eden, kolaydan zora uzanan ve programlı metinlerden oluşan teknik bir eser*” olarak ifade edilmiştir (Cemaloğlu,2003:2).

Yukarıda belirtildiği gibi bütün ders kitapları ilgili olduğu program doğrultusunda hazırlandığından programın tüm özellikleri ders kitabına da yansımaktadır. Programda

oluşan eksiklik ve yanlışlıklar ders kitabını da etkilemektedir. Ders kitapları ülkemizde Talim Terbiye Kurulu'nun onayından geçerek hazırlanmakta, bu yönüyle ders kitaplarında biçim ve içerik yönünden belli bir standart sağlanmak hedeflenmektedir. (Dönmez, 2003: 92-94).

Amaç:

Yukarıda ifade edilenlerin ışığında bu araştırmanın amacı, akademisyenlerin lise tarih ders kitapları hakkındaki görüşlerini ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda şu sorulara cevap aranmıştır:

1. Tarih Eğitimcilerine göre, yapılandırmacı anlayış 2007 sonrası hazırlanan tarih ders kitaplarına yansımış mıdır?
2. Tarih Eğitimcilerine göre, mevcut lise tarih ders kitaplarındaki tarihsel olay ve olgular, çoklu bakış açısına uygun bir biçimde öğrencilere sunulmakta mıdır?
3. Tarih Eğitimcilerine göre mevcut lise tarih kitaplarında, ders kitabı yazarlarının değer yargıları, tarihsel olayların açıklanmasında belirleyici bir rol oynamış mıdır?

Yöntem:

Bu araştırma, nitel araştırma geleneği içinde ortaya çıkan amaçlı örneklem yöntemine göre yapılmıştır. Araştırmanın yapılacağı çalışma gurubu için, Türkiye'de "Tarih Öğretmenliği Eğitimi" alanında çalışan akademisyenleri seçtik. İstanbul Marmara Üniversitesinden üç, Sakarya Üniversitesinden bir, Ankara Gazi Üniversitesinden üç, Ankara TOBB Üniversitesinden bir, İzmir Dokuz Eylül Üniversitesinden iki kişi olmak üzere on kişilik (1 kadın, 9 erkek) bir grup ile "görüşme" yaptık.

Araştırmanın niteliği gereği, araştırmanın sorularına cevaplar bulmak ve sürecin işleyişini sistematik bağlamda yapılandırabilmek için aksiyon çalışmalarda en çok kullanılan ve sağlam veriler elde edebilmek için işe koşulan, görüşme, doküman incelemesi yöntemleri kullanılmıştır.

Araştırma kapsamında problemi sorgulamak amacı ile yapılan "görüşmeler" esnasında süreci içeriğiyle zenginleştiren, araştırmacıya yol gösteren bütün söylemlerin tamamı bu yöntemin bakış açısında incelenmiştir. Araştırmada toplanan verilerin çeşitli yöntemler kullanılarak gruplandırılması ve özetlenmesi süreci olan verilerin analizinde; **içerik analizi** kullanılarak değerlendirilmeler yapılmıştır.

Katılımcıların izni doğrultusunda görüşmeler dijital kayıt altına alınmıştır. Veyine katılımcılardan aldığımız izin doğrultusunda içerik analizinde isimleri kullanılmıştır.

Marmara Üniversitesi Tarih öğretmenliği Bölümü Araştırma görevlisi Fatih Yazıcı ile yapılan pilot çalışma aynı zamanda, araştırma sürecinde yakından takip edilecek yolun belirlenmesine yardımcı olmuştur. Bu ön hazırlıklar doğrultusunda araştırmanın uygulama süreci 2009- 2010 eğitim- öğretim yılının mayıs ayında başlamış, haziran ayının başında sona ermiş ve dört hafta sürmüştür.

Yöntem kısmında ifade edilen gerekçelerden dolayı yapılan araştırma, Berg'in sınıflandırdığı eylem araştırması türlerinden, "Özgürleştirici/geliştirici/eleştirel eylem araştırması" türünde kabul edilmiştir. Berg tarafından söylem kazanan bu türün içerdiği nitelikler araştırmacının sürece hâkim olan tutumuyla örtüşen kavramları barındırmaktadır. Araştırmacıların aynı zamanda görüşmeci kişi konumunda olup, çalışma gurubu ile bizzat görüşmede olması, araştırmanın doğasının araştırmacıya verdiği "özgürleştirici" bir edinim olarak nitelenebilir. Ayrıca araştırmacılar tarafından yapılan işe benimsenen eğitim anlayışı dolayısıyla duyulan kuvvetli bir inanç söz konusu olmuştur.

Eylem araştırmasının özünü yansıtacak şekilde birey tutum ve davranışlarının, süreç içinde derinlemesine incelendiği bu araştırmanın bir bölümünde ön yargı sahibi akademisyenler olmuştur. Akademisyenler için, sorulara cevap vermenin bir takım kaygılar oluşturduğu düşünülen bu önyargı, araştırmacıların gayretleri ile bir ölçüde aşılmıştır. Nitekim araştırmacılar sorulara verilen cevapların bu alanda yapılan kurumsal ve özel her türlü çalışmaya sorulardan alınan cevaplar yönleriyle değerlendirileceğini birçok kez, bazen bireysel bazen de ikili görüşmeler yapılarak izah edilmeye çalışılmıştır.

Araştırmacının yeni tarih ders kitapları hakkında elde ettiği çalışmalar sınırlı iken, Şüphesiz bu sorulara akademisyenler tarafından verilen cevaplar sayesinde araştırmaya ışık tutulmuştur. Sorulara "çok olumlu çalışma" titizliğinde yaklaşan akademisyenler de olmuştur. Farklı bir araştırma türü ile karşılaşmanın bazı akademisyenlerde oluşturduğu kaygı, bu ön yargının beraberine gelen diğer bir sorun olmuştur. Araştırmacıların gözlemleri doğrultusunda bu kaygının sebebinin, araştırılan konunun hassas içerikleri teşkil etmesi olduğu anlaşılmıştır.

III. Bulgular

Katılımcıların, "Yapılandırmacı anlayışın, 2007 sonrası hazırlanan "Lise Tarih Ders Kitapları"na yansımaları nasıl değerlendiriyorsunuz?" sorusuna verdikleri cevap:

	F	%
Evet Tam Olarak Yansımıştır	2	20
Hayır yansımamıştır	5	50
Kısmen Yansımıştır	3	30

Katılımcılardan, bu soruya, “evet tam olarak yansımıştır ” cevabını verenler; Dr. Hüseyin Köksal, Prof. Dr. Mustafa Safran’dır.

Safran, “Yapılandırmacı Anlayış”ın, “Lise Tarih Ders Kitapları”na yansımaları, programa yansımalarından çok daha olumlu bulunduğunu söylemiş ve bu düşüncesini, ders kitaplarının işlevsel görsellerle, kanıtlarla ve değişik amaçlarla tasarlanmış sorularla kendi niteliklerini artırmış olmasını söyleyerek temellendirmiştir. Kitaplarda ki bu olumlu gelişimin ne derece olduğunu ifade etmek için şu değerlendirmeyi yapmıştır;

“O kadar ki, insanlar artık programlarda yapılan değişiklikleri programın kendisini anlatarak değil, ilgili ders kitabını göstererek ele alıyorlar.”

Katılımcılardan bu soruya evet yansımıştır cevabını veren Köksal kendi gözünde bu yansımaların hiç bir değer arz etmediğini de belirtmiştir.

Katılımcılardan bu soruya “hayır yansımamıştır ” cevabını verenler, Prof. Dr. Dursun Dilek, Yrd. Doç. Dr. Erdal Aslan, Yrd. Doç. Dr. Erkan Dinç, Yrd. Doç. Dr. Sevgi Keskin ve Doç. Dr. Yücel Kabapınar olmuştur.

Katılımcılardan Aslan; ders kitaplarında bir takım düzenlemelerin yapıldığını kabul ettiğini söylemiştir. Kendisinin anlattıklarından elde ettiğimiz bulguya göre, bu düzenlemeleri belirleyen kriterlerin yapılandırmacılığın gerektirdiği metodoloji yerine iktidarların taleplerinin ve beklentilerinin karşılanmasıyla oluşturulduğu. Bu sebepten 2007 sonrası yapılan değişikliklerin de bu kısır döngüyü maalesef aşamadığını belirtmiştir.

Katılımcılardan Keskin; ders kitapları açısından da durumun pek parlak olmadığını ifade ederek, şunu söylemiştir; *“Kitapların büyük bir çoğunluğu hala salt bilgi ağırlıklıdır. Değer ve beceriler kitaplarda göz ardı edilmiştir.”* Katılımcımızın bu görüşü Safran’ın görüşü ile taban tabana zıtlık arz etmektedir. Biz de buradan anlıyoruz ki; tarih eğitimi alanında çalışan katılımcı akademisyenlerimizin. “değerler” ve “beceriler” kavramlarından anladıkları farklı farklıdır.

Katılımcılarımızdan Dilek, ders kitaplarına programın yansıtıldığını düşünmediğini belirtmiştir. Dilek’in bu düşüncesini yaptığımız görüşmeden elde ettiğimiz bulgular doğrultusunda aşağıdaki gibi maddelendirdik;

1. Ders kitabı yazımında yaşanan zorluklar
2. Ders kitabı seçimindeki keyfilikler
3. Ders kitabı yazarlarının yapılandırmacı yaklaşıma hakim olmamaları
4. Ders kitabı yazımında “Alanın Profesyonelleri” ile çalışılmaması
5. Eğitim politikalarının hükümetlerden bağımsız oluşturulamaması

gibi nedenler “yeni anlayış”ın ders kitaplarına yansıtılmamasına sebep olmuştur. Bunların yanında Dilek’in yaptığı şu yorum da oldukça manidardır:

“Maalesef eğitim anlayışında değişim çok güzel başlatıldı. Fakat sonrasında bir takım politik müdahalelerle -sahsımın pek de onaylamadığı bir takım şeyler var- “Yapılandırmacı Yaklaşım” a uymayan bir takım şeyler maalesef programa girmek zorunda kaldı.”

Bu değerlendirme ile problemin kökenine ışık tutan en cesur değerlendirmenin kendisinden geldiğini söyleyebiliriz.

Katılımcılarımızdan Kabapınar’ın yaptığı değerlendirmeler, problemimizin, ilk sorusuna çok değişik boyutlar getirirken, biz tarih eğitimcileri ve araştırmacılar için yeni problemlere de ışık tutmuştur. Kendisinin yanıtını aynen aktarıyoruz;

“Bakalım 2004 yılına da, 2007 yılına da; ders kitabı yazarım hazır mı? Velim hazır mı? Ashında hayır, ama kimi yerde evet. Eğer baktığınız yer Bağdat Caddesi ise, Fenerbahçe Lisesi ise görece olarak hazır denebilir. Ama Türkiye orası değil ki. Hakkari’yi, Siirt’i alırsak çok büyük korkular var. İnsanlar, yerel tarih çalışmasını yaparsak acaba Kürtlerin tarihi çıkar ve oradaki öğrenciler aman işte PKK’cı olur mu gibi kaygılar var. Yerel tarih, bu programın önemli kavramlarından bir tanesi. Hakkari, İzmir, Yozgat, Ordu buna ne zaman hazır olacak? Bir değişimde genellikle yapılan şey, değişimi getirenlerin, o değişimin öznelerini denize itmek oluyor. O denizde biz yüzmeyi mi öğreniyoruz? Nasıl? Boğula boğula, su yuta yuta. Efendim, gözümüz yana yana. Bunu da aynı süreç olarak görüyorum. Bu akşam yatıp, sabah kalkınca kolay olacak bir şey değil. 20-25 yıl gibi zaman alabilir. Dediğim gibi tren Pendik’te, ama Ankara’ya daha çok yol var. Bana öyle geliyor. Yaşanması gereken bir evrim süreci olarak bakıyorum buna.”

Kendisi bu program için önemli kavramların hiç birine tarih ders kitaplarında yer verilmediğini belirtmiştir bunun sebebinin de “korkular” ve “kaygıların” olduğu belirtilmiştir. Bu değişimde yapılan hatanın değişimin öznelerini denize itmek olduğunu söyleyerek konuya ışık tutan başarılı bir teşbih yapmıştır.

Her konunun örneği kendi cinsindedir doğrultusu ile kendisinin yaptığı tren benzetmesini çok yerinde bulduğumuzu söyleyebiliriz. Bu bağlamda kendisi ders kitaplarının dönüşümü için uzun bir sürece ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir. Kabapınar, bu değişimin elbette zor olacağını çünkü bunun bir “gelenek” olduğunu, söylemiştir. Ayrıca kendi ifadesi ile “biraz politik olmak” pahasına şu yorumları getirmiştir;

“.....Ve biraz politik de olacağım. 23 Nisan günü koltuğunu ufacak bir çocuğa veren Başbakanımızın, hadi bak başbakan oldun. Astığın astık, kestiğin kestik. Her şeyi yapabilirsin, dediği bir ülkede yapılandırmacılık ne derece uygun olur. Bir bütün olarak ve anlamlı bir şekilde ne derece uygulanır? Bu, benim için açıkça bir soru işaretidir. Can Dünder, 2004 yılı ilköğretimdeki değişikliğin ardından sisteme destek veren, çok güzel bir köşe yazısı yazdı. Diyor ki; önce Cumhurbaşkanı’ni, önce Başbakan’i, önce bakanları, önce komutanları değiştirmemiz lazım. Bence çok anlamlı bir yorumu var. Alttan bir şeyleri değiştirmeye çalışıyoruz. Ama üstekiler buna ne derece hazır noktadayım. (.....)

Ama burada makbul bilgi olmaması lazım. Resmi tarihin çok baskın olmaması lazım. Yani devletin rahat olması lazım. Tıpkı İngiliz ders kitaplarındaki gibi. Adamın korkusu yok ki... Orada komünistler, milliyetçiler, dinciler işbaşına gelir mi gibi bir kaygı yok. Ben bunu şöyle görüyorum: Haydarpaşa Gari’ndan yapılandırmacılık trenini kaldırdık, yolumuz Ankara’ya!”

Yücel Kabapınar’ın açıklamaları gösteriyor ki;

●Yapılandırmacı anlayışın devşirilmesinin devletin başındaki insanların da revize (fikir ve anlayışta) edilmesinden sonra tam olarak sağlanabileceğini.

●Yine yapılandırmacı anlayışın öğrenciler üzerindeki gerçek yansımalarının öğrencilerin evlerine döndüklerinde de aileleriyle olan iletişimin bu doğrultuda olması ile tam olarak mümkün olacağını (bu noktada yine devletin demokratik kimliğinin eğitimle arasındaki doğrusal ilişki, yani Bülent Arı’nın tezi doğrulanmış oluyor)

●Yapılandırmacı anlayışın eğitime yerleşmesinin uzun zaman alacağı gibi çıkarımların mümkün mertebe sağlanmasından sonra sorun çözüme ulaşacaktır

Katılımcılardan, bu soruya, “kısmen yansımıştır” cevabını verenler; Doç. Dr. Bülent Arı, Prof. Dr. Refik Turan, Arş. Gör. Fatih Yazıcı olmuştur.

Katılımcılarımızdan Yazıcı; yeni tarih ders kitaplarında, “Yapılandırmacı Yaklaşım”ın tam olarak hakim olduğunun söylenemeyeceğini ama kitaplar ile bir

kırılma noktası yakalanabildiğini söylemiştir böylece kendisi, Kabapınar'ın bahsettiği sürecin ilk aşamasını iyimser bir şekilde tanımlamış olur.

Yine Yazıcı, yeni tarih ders kitaplarının da, “Davranışçı ve “Yapılandırmacı Yaklaşım” arasında bir geçiş süreci olarak düşünülmesi lazım geldiğini ifade etmiştir.

Safran'ın yukarıda “ders kitapları için ifade ettiği; *“O kadar ki, insanlar artık programlarda yapılan değişiklikleri, programın kendisini anlatarak değil, ilgili ders kitabını göstererek ele alıyorlar”* bu düşünce, Yazıcı'nın kitaplara biçtiği, bu yolda birer “araç” olma rolünü, doğrulamış oluyor.

Katılımcılardan Turan, bu soruya verdiği cevabında bize ümit verici çalışmalardan bahsetmiştir. *“Bu çerçevedeki çalışmalar hala devam ediyor zaten. Bu sebeple, en azından çıksın bir ortaya görelim. Daha henüz yarıda olduğu içinde, şu şudur demekte hata olur bence. Tam bir değerlendirme yapılamaz.”* Diyerek yeni kitapları takip ettiğini şu ifadeyle belirtmiştir;

“Biz, burada Talim Terbiye Kuruluna daha yakın olduğumuz için daha yakından takip etme imkanımız var. İlköğretimi baştan sona, özellikle de sosyal bilgiler alanında tetkik ettim. Lisenin İnkılap Tarihini de tetkik ettim, diğerlerini de yakinen takip ediyorum. İnkılap Tarihinin, yapılandırmacı yaklaşım çerçevesinde hazırlanmamış olduğunu biliyorum. Kitaplar; ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı ve öğretmen kılavuz kitabı şeklinde, üçlü set halinde bir takımdır. Kitapta, Atatürk'ün milliyetçilik ilkesini öğrenciye şu şekilde aktarabilirsiniz, yaptırabilirsiniz gibi örnekler var. Ama öğretmen, illaki oradakinin aynısını yaptıracak diye bir durum yok. Bu konuda serbestlik var. Bu, güzel bir şey.”

Katılımcılarımızdan Arı; Programın kitaba yansımaya iki açıdan bakmak gerektiğini belirterek. Eski kitapların bilgiyi dikte metoduyla verdiğini. Derslerin ise öğretmen merkezli olarak işlendiğini ve konuları derste öğretmenin anlattığını söyleyerek de şunu belirtmiştir;

“Eskiden tek bilgili kişi öğretmendi. Şimdi yeni bilgi alanları çıktı. Artık yeni bilgi kaynakları var. 5. sınıftaki bir öğrenci de kendi evinden bütün bilgilere ulaşabilir.”

“Eskiden bir tek Meydan Larousse'dan bilgilere ulaşılabilirdi. Şimdi onları çok aştık. İnternet her türlü bilgiye açık, kitaplar da çok fazla, yardımcı ders kitapları, web sayfaları, ayrıca veri tabanları e-book'lar yani elektronik kitaplar da olduğu için bilgilere çok daha kolay ulaşılabilir. Eski tarz öğretmenlik sistemiyle, bu program uygulanamaz. Çünkü bu kitaplar onlara göre boş.”

2007 sonrası kitaplara sıranın daha yeni gelebildiğini belirterek bu konunun aslında bu revize çalışmalarının neresinde olduğunu, ve yapılandırmacı anlayışta bakanlık tarafından kitapların revize edilmesine ne kadar önem verildiğinden de bahsetmiştir.

Kendisi, bu bağlamda, kitapları tek tek ele alarak 9. sınıfın hazırlanmış iyi örnek kitap olduğunu belirterek 9. sınıf kitabının yalnızca devlet tarafında hazırlanmış olduğunu bu yüzden kıyas yapacak başka kitapların olmadığını da söylemiştir. Bu yüzden kendisi 9. sınıf kitabını neye göre en iyi kitap olarak değerlendirebileceğimizi de sorgulamıştır. 10. sınıf kitabı için aynı iyimserliği göstermeyen Arı, 10. sınıf kitabında teorik yanlışlardan ziyade çok önemli bilgi yanlışları olduğunu ileri sürmüş ve bu tezini ispatlayacak çok önemli tespitlerini bizimle paylaşmıştır (ama bu husus makalemizin konusu olmadığından yer vermedik)

12. sınıf kitabı için de önemli değerlendirmeler yapan Arı kendisi de bu komisyonun içinde görev alması hasebiyle yapmış olduğu tüm yorumların çalışmamızı önemli bir boyuta taşımış olduğunu söyleyebiliriz

Bülent Arı hazırlamış oldukları 12. sınıf tarih ders kitabı için şu değerlendirmeleri yapmıştır;

“Yeni öğretim programının 12. sınıf kitabına yansımaları çok güzel oldu. Orada bilgi hatası da yok. Bu kitabın hazırlanmasında çok iyi bir ekip vardı. Bu kitabı, şu anda Tarih Kurumu Başkanı olan Ali Birinci ile ben ve Ankara Üniversitesi Dil Tarih’te iki hocamızla dört kişi hazırladık. İnce ince dokuduk ve çok güzel bir sonuç alındı.”

Hükümetin Açılım Programlarının, Türkiye’deki Tarih Öğretimine ve Ders Kitaplarına Yansımaları; Arı’nın röportajı doğrultusunda değineceğimiz hususu, yukarıdaki başlıkla tanımladık. Öyle ki Bülent Arı, dünyada, “Tarih Öğretimi” alanında yapılan kuramsal tartışmaların, “Tarih Öğretim Programı”na ve “Tarih Ders Kitapları”na neden yansımadağını şu şekilde tanımlıyor;

“Şimdi, mevcut hükümet farklı açılım programları (demokratik açılım, Alevi açılımı, TRT’nin Arap kanalları açması, Kürt kanalı açması, bütün Orta Asya Coğrafyası’na yayın yapan programlar hazırlıyor) yapıyor. Bu durum Türkiye’nin farklı açılımlarına örnek veriyor. Fakat bunların tamamı ders kitaplarına aynen yansımıyor. Ders kitaplarında farklılıklar var. Bunu daima dikkate almamız lazım. Bizim ders kitaplarımızda, kültürel ve sosyal meselelerin, serbest bir federasyon gibi farklı bölgelerde ayrı ayrı uygulanması söz konusu değildir. İstanbul’da okutulan kitapla, Hakkari’de okutulan kitaplar aynıdır. Merkezi bir anlayış vardır. Bu merkezîyetçi anlayış hala devam ediyor.”

Kırgın-Küskün / Sinirli-Hoşnutsuz Akademisyenler

Böyle bir başlığa gerek duyma nedenimiz, ilk sorumuzun, katılımcılarımıza açmış olduğu tartışma ortamıdır. Anladık ve öğrendik ki, “Yeni Öğretim Programı”nın hazırlanması sürecinde, görüştüğümüz akademisyenlerin bazıları komisyonlara çağırılmış, bazıları çağırıldığı ve katıldığı halde görüşleri değerlendirilmemiştir. Bununla birlikte, bu alanda eğitim görmüş ve ciddi anlamda da çalışmış bazı akademisyenlere, yeni program hazırlanırken hiç danışılmamıştır. Bu sebeple de, akademisyenlerin küskün ve hoşnutsuz olduklarını da gözlemledik. Belki de akademisyenlerin, yeni paradigmanın programa kısmen yansıtıldığını söylemelerinin nedeni; kendilerinin katılmamış oldukları müfredat geliştirme komisyonuna çamur atmama adına verdikleri duygusal cevaplardır. Her şeye rağmen biz, çalışmamızı, akademisyenlerin, sorulara verdiği cevaplar doğrultusunda ortaya olmak durumundayız.

Katılımcıların, “Mevcut “Lise Tarih Ders Kitapları”ndaki tarihsel olay ve olgular, çoklu bakış açısına uygun bir biçimde öğrencilere sunulmakta mıdır? sorusuna verdikleri cevaplar:

	F	%
Evet çoklu bakış açısına uygundur	2	20
Hayır uygun değildir	5	50
Kısmen uygundur	3	30

Katılımcılarımızdan, bu soruya, “evet çoklu bakış açısına uygundur” cevabını verenler; Prof. Dr. Dursun Dilek ve Doç. Dr. Bülent Arı olmuştur.

Katılımcılarımızdan Dilek; bu soruya evet uygundur cevabını vermiştir ve bunun programı hazırlayanların bu programa uygun ders kitabı yazmalarından kaynaklan bir başarı olduğunu belirtmiştir ve zaten bu yüzden MEB kitaplarının özel yayın evi kitaplarından çok daha iyi olduğunu söylemiştir. *Çünkü “Yapılandırmacı Anlayış”ın gereklerini bilen kişi, çoklu bakış açısına uygun kitap hazırlama noktasında başarılı olabiliyor.* Bu bağlamda, Dursun Dilek’in yorumu çok yerindedir. Ama bu durum bundan mı ibaret? Yani programı yazan kişiler, kitaplara da aynı teoriyi yansıtabiliyor mu? Ya da kitaplar, programın çoklu bakış açılarını sunmaya imkan tanıdığı kadar mı, çoklu bakış açısına uygun? Ya da “Yapılandırmacı Anlayış” ile “Çoklu Bakış Açısı” birbirini tamamlayan kavramlar mı? Yoksa, “Yapılandırmacı Yaklaşım”ın doğurduğu bir kavram mı çoklu bakış açısı? Bunlar, cevaplamamız gereken sorulardır.

Yine Dilek, bu ifadesinin devamında ders kitaplarını yapılandırmacı sistem içerisinde çok gerekli görmediğini belirtmiştir. Ama Türkiye’de bununla ilgili oluşmuş yüzyıllara dayalı bir eğitim geleneği olduğunu söylemiştir. Bu geleneği şöyle ifade etmiştir; “*Ders, ders kitabından öğrenilir*” geleneği hakimdir. Bu gelenekten dolayı ders kitabı yazarlarının çok çok dikkatli olması gerektiğini bir kere “Yapılandırmacı Yaklaşım” a tamamen hakim olmaları gerektiğini, alan bilgisine hakim olmaları gerektiğini ve programın birebir yansımaları şeklinde belki ders kitaplarının ortaya konulması gerektiğini de söylemiştir.

Katılımcılarımızdan Arı; 10. sınıf tarih kitabının 1. bölümündeki bilgi yanlışlıklarını çıkaracak olursak, kitapların güzel olduğunu ifade etmiştir. Ve bu durumu şu cümleler ile anlatmıştır; “*Bizim mücadelemiz devam ediyor. Bunu, bu ders kitaplarını hazırlayanlar da görecekler. Evet, kitaplar çoklu bakış açısına uygundur. Şimdiki ders kitaplarında okuma kutuları var. Okuma kutularında farklı örnekler veriliyor. Bu okuma kutularını, öğrenci örnek olarak alacaktır.*” Diyerek, asıl sorunun kitaplarda çoklu bakış açısının yansıtılmış olup olmamasından çok bu teoride yazılmış bir kitabı metodolojik anlamda ders öğretmenin kullanabiliyor olması olduğunu söylemiştir. Ve bu konudaki fikrini şu cümleler ile açıklamıştır. “*..... Şimdi öğretmen orkestra şefi gibidir. Çok iyi çaldırması lazım.*” Arı bu hususta ders öğretmenin kitaba kılavuzluk edebildiği noktada çoklu bakış açısının öğrenciler nezdinde oluşturulabileceğini ifade etmiş ve bunun yanında Türkiye’de çoklu bakış açısı kurmanın zorluğundan bahsetmiştir:

“Mesela, Amerika da, zenciye zenci diyemezsiniz. O Afrikan-Americaan’dır. Kimseyi dininden, inancından, mezhebinden ve milletinden dolayı sorgulayamazsınız. Erkek-kadın, kız-oğlan çocuğu gibi ayırım yapamazsınız. Yapanın üzerine sistem hemen çöker. Oysa biz bu ayrımcılığı çok kolay yapabiliyoruz. Çoklu bakış açısının olabilmesi için farklı insan tiplerinin toplum içinde yer alması lazım. Şimdi New York’ta en çok konuşulan dillerden biri İspanyolca’dır. Bizde böyle bir şey yok. Ermeni kalmadı, Rum kalmadı. Bu farklılıklar artık görülüyor. % 99’umuz Müslüman, herkes eşit, herkes aynı dine mensup, herkes Türk. Farklı birini göremiyor kimse. Göremediğimiz için, bunun gerekli olduğuna inancımız da zayıf. Farklılıkları, yani “öteki” dediğimiz adamı görmemiz lazım. Biz görmüyoruz. Gördüğümüz sadece tarih ders kitaplarındaki savaşlardan ibaret. Onun haricinde yabancı birini göremiyoruz. İşte Türkiye ilerledikçe çok sayıda Avrupalı, Arap, Orta Asya’dan Çinli, Hintli gelecek ki, göreceğiz onları ve onların farklı olduğunu anlayabileceğiz. Bizim hala bunlara inancımız yok. Gerçekten inanmayarak kitaplarda bir şeyler yapıyoruz. İnanmadığımızı da nereden görüyoruz? Hal-i hazırdaki hocalardan görüyoruz. Öğretmenler oturuyor, derste hükümetin politikası ile ilgili konuşmalar

yapıyor. Hükümet kim olursa olsun o gider, öteki gelir, beriki gelir, öğretmen bunlara hiç müdahale etmemesi lazım.

Mesela Timur'un kötülüğü üzerine kurulmuş bir sistemimiz vardır. Bunu anlatıyoruz biz derslerde. I. Bayezid'in hatalarını görmüyoruz. Neler yaptığımızı, neden kaybettiğimizi göremiyoruz. O yüzden, bu çoklu bakış açısını kurmak öyle kolay işler değildir. Bu dönüşüm kentsel dönüşümden daha zor bir iş."

Katılımcılarımızdan, bu soruya, "hayır uygun değildir" cevabını verenler; Yrd. Doç. Dr. Erdal Aslan, Yrd. Doç. Dr. Erkan Dinç, Arş. Gör. Fatih Yazıcı, Prof. Dr. Mustafa Safran, Prof. Dr. Refik Turan olmuştur.

Katılımcılarımızdan Aslan, bu yönde çabaların olduğunu ama bu çabaların etkili olmadığını çünkü bu düzenlemeleri yapan akademisyenlerin kendi zihinlerinde bu soruyu oluşturamadıklarına değinmiştir.

Katılımcılarımızdan Safran; çoğunlukla hayır çünkü bu zor bir iştir cevabını vermiştir *"Gerçekte çoklu bakış açısı nedir, önce bunu bir tartışmak gereklidir."* Safran'ın da bu konuda Bülent Arı ile aynı fikirde olduğunu görebiliyoruz. Çoklu bakış açısı nedir, ülkemiz için çoklu bakış açısını kurmak ne demektir? Gibi problemlerin cevaplanmasının, kitapların çoklu bakış açısını yansıtıp yansıtmadığından daha önce tartışılması gereken bir problem olduğu çıkarımında bulunabiliriz.

Bu konuda, Safran ve Arı aynı düşünceyi paylaşmış olmalarına rağmen biz onları farklı cevaplar altında sınıflandırdık. Neden? Çünkü ikisi aynı fikirde olmalarına rağmen Arı, çoklu bakış açısının yansımalarının olumlu olduğunu, Safran ise böyle bir yansımının hiç olmadığını belirtmiştir.

Katılımcılarımızdan Yazıcı; burada problemi açıklayan –belki- en sade ve doğru cevabı verebilmiştir. Öyle ki kendisi tarihsel olgu ve olaylarla ilgili çoklu bakış açılarına ne programda ne de kitaplarda yer verilmediğini söylemiş ve bu konu ile ilgili şu yorumda bulunmuştur; *"Çağdaş Tarih Öğretimi", bir tarihsel durumla ilgili birbiriyle çelişebilecek ifade, yorum ya da değerlendirmelerin bir arada verilerek, öğrencilerin bunlar arasından kendi tarihsel değerlendirmelerini oluşturmaları beklenir. Oysa yeni program, pozitivizmin katı nesnellik anlayışını, önceki programların kendisine bıraktığı bir miras olarsak sıkıya sahiplenmiş durumda."* Bu değerlendirmesiyle, **"Çağdaş Tarih Öğretimi"**ni de tanımlayan Fatih Yazıcı, bir önceki soruları cevaplarken değindiğimiz, eski programdaki yapının ayak direyerek korunması durumuna da vurgu yapmıştır.

Katılımcılarımızdan, bu soruya, "kısmen yansımıştır" cevabını verenler; Öğr. Gör. Dr. Hüseyin Köksal, Yrd. Doç. Dr. Sevgi Keskin, Doç. Dr. Yücel Kabapınar'dır.

Katılımcılarımızdan Keskin'in cevabı, "kısmen yansıttığı" yönündedir. Kitaplardaki çeşitli etkinliklerde yansıtıldığını görüldüğünü, ama çoğunluk olarak yansıtılmadığını da üzülenek gördüğünü ifade etmiştir. Ve şunları söylemiştir; ".....Ama halen milliyetçi bir bakışın ağırlığı programda sezilmektedir. Bu olumsuz bir bakış mıdır? Bana göre hayır." Keskin, milliyetçiliğin program ve kitaplardaki ağırlığının sezildiğini söylemiştir, bu elbette ki çoklu bakış açısının yansıtılacağı uygun bir tutum değildir. Ama Keskin bunun olumsuz bir tutum olmadığını düşündüğünü açıkça belirtmiştir.

Katılımcılarımızdan Köksal; "Çoklu bakış açısı derken ne kastettiğiniz önemli. Şurada bir Ermeni tarafından ya da bir Türk tarafından bakalım mı demektir çoklu bakış açısı?" Bir soruyla konuşmasına başlayan Köksal aslında bu konu ile ilgili önemli bir tanımlama sorunu olduğunu ifade ederken aynı zamanda maalesef, tarih eğitimcilerinin çoklu bakış açısından ne anladığı ile ilgili konjonktürü de göz önüne sermiştir. Ve konuşmasına şu cümleler ile devam etmiştir;

"Biraz karışıklıkların olduğunu düşünüyorum. Çoklu bakış açısının alanının sınırlandırıldığını düşünüyorum. Sadece bir olayın taraflarının bütün taraflarının ele alınması olarak algılandığını fark ediyorum. Bunun eksik olduğunu düşünüyorum. Ama bunun da bir artı olduğunu farkındayım. Yani Türkler İstanbul'u nasıl kazandı? Nasıl fethetti? Sorusunun altına bir de peki Bizans İstanbul'u nasıl kaybetti? sorusunun sorulmasının da "Çoklu Bakış Açısı" olduğunu ve kitaplarda da bunun yavaş yavaş yerleştiğini fark ediyorum."

Katılımcılarımızdan Kabapınar ise; Bir tek tarih dersinin "Yapılandırmacılıkta" çok geciktiğini diğer derslerin hepsinin, girdiğini söylemiştir. Bu durum neden böyle demek ki bazı şeyler için sokulmakta sıkıntı çekiliyor diye sorumuza karşılık verdi ve bizim de problem alanımızda olan çok önemli bir çıkarımı bizlerle paylaştı. Öyle ki; kendisi yapılandırmacılığın yani sistemin, birtakım davranışçı teoriyi dikte ettirmekte araç olarak kullanılmasından bahsetmiştir:

"Peki bu nasıl gerçekleşiyor? Yapılandırmacı sistemde, ön planda olan kanıtlardır. Kanıt ama nasıl kanıt? Dönemi anlatan her türlü 1. dereceden 2. dereceden kaynak. Bu kanıtlar öğrenciye olduğu gibi ve çoklu bakış açısına göre sunulur. Bu durumda öğretmene düşen yalnızca öğrencinin bu kaynakları kullanmasına rehberlik yapmaktır. Ama mühim olan bu kaynakların nasıl kullanıldığı öğrenciye hangi sıra ile verildiğidir. Burada kaynakları sunanların ya da kitapları yazarların/hazırlayanların niyeti devreye giriyor. Yani diyeceğimiz şudur ki kitapları hazırlayanlar yine yapılandırmacı sistemin teorisini kullanarak, istediği "aktarımcılığı" sağlayabiliyor. Bu bizler için daha da tehlikeli

bir bakış açısidir. Davranışçı sistemde direkt olarak dikte ettirilen bilgi yeni sistemde öğrenciye kaynaklarla ispatlama yoluna gidilerek dikte ettiriliyor. Yani "Yapılandırmacı Anlayış"ın kavramaları kullanılarak yapılıyor bu. Tabii burada kaynakların verilmiş sırası öğrenciye aktarılması çok önemli. Bu yolla "**Davranışçı Anlayış**"tan bile daha tehlikeli bir yolla "**kanıt temelli**" bir teori ile öğrenci işleniyor. Peki nerede kaldı bu sistemin yeni olması. Davranışçılık için demokratik olmayan ama yapılandırmacılık için daha demokratik bir sistem dediğimiz, tanım bu bahsettiğimiz niyet işine girince özelliğini kaybediyor. Burada belki de "Türk Tipi Demokrasi" dediğimiz sistem otomatik olarak devreye girecektir. Bu bizim için eski bir gelenek, yönetimle, rejimle ilgili bir yenilik söz konusu olunca, hemen Türk modelinde kılıfına sokmakta bir an bile geç kalınmadan harekete geçilen bu ülkede demokrasi, ikna kabiliyeti şeklini olmaktadır. Eski sistemden çok daha tehlikeli olduğunu gördüğümüz bu durum, yeni sistemin metodolojisine alet edilmek suretiyle gerçekleştiriliyor. Peki tarih bilimi bunun neresinde?"

Bu konu ile ilgili Kabapınar görüşmesinden elde ettiğimiz konuşmaları, aşağıda direk aktarıyoruz:

"Sizin lise kitaplarına baktım. Şimdi bir yapılandırmacılık var, bir de yapılandırmacılık var. Bunu yaratanların arka plandaki niyetleri ne kaygısını taşıyorum.

.....

Sizde küçük bir farkındalık yaratmaya çalışıyorum. Nedir o? Yeni sistemmiş gibi gösterip, sürüyü yine aynı ağıla sokmaya çalışabilir miyiz? Eskisinde bir takım abartı özellikler bas bas bağıyordu. Bak ben buradayım, bak ben abarttım, bak ben aşlamaya çalışıyorum diyordu. Ama yeni sistemde, bak kanıtlar var, bak işte tarihsel empati yaptırıyorum, bak işte farklı görüşler sunuyorum adı altında veriliyor birtakım şeyler. Bu daha tehlikeli. Neden? Çünkü fark etmeyebilir öğrenci ve hatta bazı öğretmenler. Benim meselem bu. Çünkü bizim demokrasimiz malum, benim işte Türkiye tipi demokrasi dediğim bir şey. Demokrasiden anladığım şey ne? Ben kendimi dayatabiliyorsam demokrasi. Ötekiler üzerinden tanımlanan bir demokrasi değil. Bakın ilkokul 1,2,3 Hayat Bilgisini çok beğeniyorum. Yani gerçekten inanılmaz bana göre. Bazı detayları olur, onu tartışırız o ayrı, ama konular çok güzel. 4,5 Sosyal Bilgiler fena değil. 6,7 Sosyal Bilgiler? Neden biliyor musunuz? Tarihle ilgili konular başladı da ondan. 4,5'te yoktu. Kendi kişisel kanaatimce, 6,7'den itibaren sanki biraz, biz bu sürüyü tekrar ağıla sokalım mı kaygısı var. Bunu söylerken, bu kaygıyı taşıırken gelişimin, değişimin de hakkını yememek lazım. 4,5 Sosyal Bilgilerde bir tümce için canımı veririm. Nedir o? "Tarihin birden fazla yorumu

olduğu öğrenciye fark ettirilmelidir". Bu kendi içerisinde bir devrim. Bunu ne kadar yapıyoruz ya da yapmıyoruz o önemli değil. Önemli olan anayasanın, yani programın içerisinde yer alıyor olması."

Diye aktaran Kabapınar, ümit verici gelişmeler olduğunu, onların da görmezden gelinemeyeceğini aktardı:

"Yeni kavramlara; tarihsel empati, belgelerin güvenilirliği, belgenin kendisinin önemli olduğu, yerel tarih, sözlü tarih ve benzeri pek çok kavrama yer verildi. Bu inanılmaz büyük bir devrim. Biliyorsunuz 2. Dünya Savaşı son konuydu ve genellikle işlenmeden biterdi, yetişmezdi. Onu aştık artık. Şimdi bakıyorsunuz lise 4 Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi kitabının içerisinde Tayyip Erdoğan'ın fotoğrafı var. Öyle ya da böyle. Tarihin tanımı için çok basit bir tabirle; dün, bugün ve geleceğin zinciri denilir. Biz bugünü göremiyorduk, şimdi görüyoruz. Biliyorsunuz popüler bazı araştırmalar olur, çok ta tutulur. Şu anki kuşağı çevirin ve 1974 yılı Kıbrıs Olaylarını, 6-7 Eylül Olaylarını ve 1980 Askeri Darbesini sorun. Kenan Evren dendiğinde acaba kaç biliyor? Demek ki, Çağdaş Dünya ve Türkiye Tarihi dersinin olması çok önemli. Demek istediğim kavramlarda değişme gelişme var. Ama sanki örtük mesajlarda ya da verilmek istenen alt mesaj, değer, bakış açıları da var. Edindiğim izlenim bu. Yoğurdu üfleyerek yiyorum biraz. Eskinin, biz bu sürüyü güderiz, biz bu sürüyü standartlaştırmaya çalışırız tipi bazı alguları hala var gibi geliyor bana. Şunu da belirteyim ki, bunları söyleyince makbul akademisyen de olmazsın bu ülkede. Bu mülakatın sloganı "Pendik'teyiz" arkadaşlar."

"İdeal olan diye bir şey yoktur. İdeal hep yeniden tanımlanır. Çaba harcamamız gereken şey daha fazla yapılandırmacılık. Nedir daha fazla yapılandırmacılık? Daha fazla özgürlük demektir, öyle değil mi? Akademik dünyanın ürettiği tarihsel bakış açılarını korkusuz, kaygısız bir biçimde ders kitaplarına sokabilmek lazım. Benim artık lisede hiçbir kaygım yok. Lisede her konu konuşulabilir, konuşulmalıdır. Daha önceden bilmiyorum size bahsettim mi? Ben, İngiltere'ye doktora yapmaya gittiğimde, ilk tanıştığım Honkong'lu kızın ilk sorduğu şey, "Midnight Ekspresi" idi. Ama ben izlememiştim. Neden? Çünkü yasaktı. İlk kez 2000'li yılların başında HBB diye bir televizyon kanalında izlendi ve Türkiye'ye bir şey olmadı. Tam tersine ben bilgilendim. O ön yargılı filme karşı nasıl bir bakış açısı geliştirebileceğime ilişkin donandım. Ben, İnkılap Tarihi dersinde, Ermeni Tehciri veya soykırımı her ne karın ağrısıysa artık, bu konuyu işlerken kesinlikle Dadriyan'ın da, Taner Akçam'ın da kitabına bakacaksınız diyorum. Demek istediğim, bir şeyi reddediyorsan da reddettiğin şeyin ne olduğunu bilme noktasından hareket ederek reddet, sloganik reddetme!"

Katılımcıların, “Sizce, mevcut “Lise Tarih Kitapları”nda, ders kitabı yazarlarının değer yargıları, tarihsel olayların açıklanmasında belirleyici bir rol oynamış mıdır?” sorusuna dair görüşleri:

	F	%
Evet belirleyici olmuştur	1	10
Hayır belirleyici olmamıştır	6	60
Kısmen belirleyici olmuştur	2	20

Katılımcılarımızdan, bu soruya, “evet belirleyici olmuştur” cevabını veren; Prof. Dr. Dursun Dilek olmuştur. Dilek, her yazarın kendi dünya görüşünü, kendi bakış açısını ders kitabına yansıtacağını düşünmüştür. Eğer bir yazar “Yapılandırmacı Yaklaşım”a inanmışsa elbette ki farklı bakış açılarını ders kitabında ortaya koymak durumundadır. Amaç öğrenciyi sorgulamaktır. Burada Dursun Dilek bu soruya cevap veren diğer akademisyenlerin baktığı boyuttan değil daha farklı bir boyuttan bakmıştır. Burada Dilek’in bahsettiği, yazarın kendi bakışını dikte etmesi değil, diğer belgelerin yanında kendi bakış açısını da ortaya koyan belgeye kitabında yer verip öğrencinin muhakeme etmesini sağlamasıdır.

Dilek bu konudaki görüşünü şöyle ifade etmiştir; *“Eğer “Yapılandırmacı Yaklaşım”a uygun bir ders kitabı yazılıyorsa yazarın “Yapılandırmacı Yaklaşım”a uygun bir tarz benimsemesi gerekiyor “Davranışçı Yaklaşım”da olduğu gibi “Tekli Bakış Açısı” olmaz zaten biz ve öteki diye bir şey vardır. Bu normal bir şeydir, bu kaçınılmaz bir durumdur.”* Dilek, bu konu ile ilgili diğer akademisyenlerden farklı düşünüyor, Dilek’e göre, fen bilimleri alanında bile objektiflik tartışılırken, sosyal alanlar söz konusu olduğunda zaten objektif olabilmenin çok ta mümkün olamayacağını söylüyor.

Dilek bu konu ile ilgili görüşünü sağlam bir temelde yapılandırabilmiştir;

“Çünkü her tarihçi aynı zamanda kendi döneminin ve kendi kültür bölgesinin mahpusudur. Daha da ötesine çıkmakta zorlanır. Objektif olmak zaten mümkün değildir. Fen bilimleri alanlarında bile objektiflik tartışılırken sosyal alanlar söz konusu olduğunda objektif olabilmek çok ta mümkün değildir. Dolayısıyla post modern anlayışa uygun olarak farklı bakış açılarının olması gerekir özellikle bir tarih ders kitabında.”

Katılımcılarımızdan, bu soruya, “hayır belirleyici olmamıştır” cevabını verenler; Doç. Dr. Yücel Kabapınar, Doç. Dr. Bülent Arı, Yrd. Doç. Dr. Erdal Aslan, Yrd. Doç. Dr. Erkan Dinç, Öğr. Gör. Dr. Hüseyin Köksal, Prof. Dr. Mustafa Safran olmuştur.

Bu soruya altı akademisyen hayır cevabını vermiştir. Peki nedir bu ortak bakışın ivmesi? Akademisyenler, neye göre “hayır” cevabını vermişlerdir? Görüşme yaptığımız akademisyenlerin tamamı “Yapılandırmacı Anlayış”a, evet dedikleri

halde ders kitabı yazarlarının değer yargılarının tarihsel olayların açıklanmasında belirleyici rol oynaması, oynamaması, oynayamayacak olması gibi sebeplerle bu soruya hayır cevabını verdiklerini anlayabiliyoruz. Akademisyenlerin bu soruya kendi boyutlarından bakıp farklı cevaplar vermesine görüşmeler esnasında hiç müdahale etmedik. Biz bu çalışmada akademisyenlere belli bir soru kalıbını dikte etmedik, çünkü onların soruları kendilerine göre yapılandırmaları bizim en temel arzumuzdu. Şimdi biz de onların bu sorudan ne anladıklarında nasıl farklılıklar olduğunu analizimiz sırasında ifade etmeye çalışacağız.

“Talim Terbiye Kurulu” gibi katı merkezîyetçi bir kurumun olmasından dolayı böyle bir şeyin mümkün olmadığını söyleyerek bu soruya hayır cevabını veren, Yrd. Doç. Dr. Erkan Dinç olmuştur, Köksal da bu soruyu aynı minvalde yapılandırmış ve görüşlerini aşağıdaki cümleler ile ifadelendirmiştir;

“Böyle bir rol oynayamaz. Yani o kitap geçmez, kabul edilmez. Örneğin bir yazar solcudur. Hiç bunun belirgin olduğu kitaplar gördünüz mü? Bu devletin kitabıdır. Öyle yazarların görüşleri falan kolay kolay yansımaz. Yansırsa çizerler, nesnel hale getirirler. Tabi ki başka şekilde tarihin doğasından tarih yazmanın doğasından kaynaklanan bazı özellikler vardır, onlar yansımış olabilir, fakat gene küçük ayrıntılardır bunlar, “tarih ders kitabı yazmak”, “tarih yazmak” demek değildir.

Yine bu soruya Köksal ve Dinç ile aynı pencereden bakan Kabapınar, “Hayır, öyle değildir. Bunu, ders kitabı yazarlarıyla mülakat yapmış biri olarak söylüyorum. Talim Terbiye Kurulunun bir şablonu vardır. Bu şablon eskisine göre biraz esnedi. Eskisi gibi değil. En azından farklı kaynaklara bakabiliyorlar. 1. , 2. elden görselleri getirebiliyorlar.” demiştir.

Katılımcılarımızdan Safran, aşağıda yer alan gerekçe ile bu soruya hayır cevabını vermiştir;

“Ders kitapları ders kitabı yazarlarından bağımsız bir kurul tarafından belirlenmiş çok sıkı eleme ölçütlerinden geçerek kabul ediliyor. Bu nedenle yazarların kişisel görüşlerini yansıtılabilmeleri gibi bir lüksleri yok.”

Katılımcılarımızdan Arı ise, şu anki ders kitaplarında değer yargılarının en az geçen şekli ile mevcut olduğunu, ders kitabı yazarının değer yargılarının kitaba geçmediğini ve bunun sebebinin de kitapta dikte metoduyla, ya da empoze yöntemiyle bilgi aktarımının çok fazla olmadığı gerekçesi ile bu soruya hayır cevabını vermiştir. Şöyle demiştir;

“Bilgi araştırma metoduyla, mukayese yoluyla verildiği için, bilgiler başka yerlerden araştırmaya açık. O yüzden yazarın fikri ders kitabında fazlaca yok. Yani bütün

Cumhuriyet Tarihi boyunca en az şekliyle yansıdığını söyleyebilirim. O bakımdan, şu anki ders kitapları eskilerden çok daha iyi aslında.”

Katılımcılarımızdan bu soruya; “kısmen belirleyici olmuştur” cevabını verenler; Arş. Gör. Fatih Yazıcı ve Prof. Dr. Refik Turan olmuştur.

Turan, mevcut kitaplar için şu değerlendirmeleri yapmıştır:

“Ama ben, size, öteden beri ders kitaplarıyla uğraşan biri olarak, kanaatimi eski yazarlar üzerinden bildireyim. Sadece ders kitabı yazarlarının değil bütün yazarların kısmi de olsa kendi sübjektif kanaatleri, kararları ve hükümleri kitaplara yansır. Bu, dünyada da, bizde de kaçınılmaz bir durumdur. Ama sadece bu mudur?”

Bu cümlelerden anladığımız üzere yazarların görüşlerinin ders kitaplarına kısmen de olsa yansımış olduğu bir gerçektir. Konuşmasının devamında, kitaplara, yazarların değer yargılarından çok daha fazlasının yansıdığını belirtmiştir. Peki kitaplara yansıyan bu noktalar nelerdir?:

1- İktidarın genel kanaati yansır ki; bu, en az yazarın kanaati kadar önemlidir ve dikkat edilmesi gerekir.

2- Dünyada ve ülkemizde yaygın olan baskın moda fikirler, ideolojiler vardır ve bunlar da yansır. Mesela; bir dönem ülkemizde pozitivizm rüzgarları esmiştir ve kitaplara da yansımıştır. Özellikle sosyal bilgiler kitapları bundan nasibini daha fazla alır. Bir dönemde işte sosyalizm rüzgarları esmiştir ve bu da yansımıştır. Mesela şimdi; dünyada ve Türkiye’de güçlü liberal rüzgarlar esmiştir ve yansımıştır. İlköğretim kitaplarında liberalizm rüzgarlarını ve o çerçevedeki konuları görüyoruz. Hani o, “Ben Kimim” konusundan hareketle “Çevre ve Ben” ve çevreye dair bilgilerde, para ile ilgili konularda yine bilime dair konularda ve teknolojiye dair konularda liberalizm rüzgarları esiyor. Bu kaçınılmaz. Yani herhalde, lisedeki programlar da tamamlandığında bunlarda da yer aldığını göreceğiz.

Katılımcılardan Yazıcı’nın da, bu konu ile ilgili fikri Turan ile aynıdır, Yazıcı’da değer yargısız bir tarihsel değerlendirmenin mümkün olmadığını, bu durumun zaten bilginin doğasına aykırı olduğunu belirtmiştir. Yazıcı’da tıpkı Turan gibi kitaplara yazarların değer yargılarından çok daha fazlasının yansıdığını açıklama gereği duymuştur ve ders kitabı hazırlayanların değer yargılarının çok daha ötesinde ders kitaplarında siyasal tutumların etkili olduğunu belirterek konuşmasına aşağıda ki gibi devam etmiştir. “Cumhuriyetin ilk yıllarında, tarih ders kitaplarında oldukça yoğun bir biçimde görülen bu durumun, günümüze yaklaştıkça yoğunluğunun azaldığını söylemek mümkün. Bu sebeple öncekilerle karşılaştırıldığında yeni tarih ders kitaplarının “Tarih Öğretimi”ne nispeten daha uygun olduğunu söyleyebiliriz.”

Katılımcılarımızdan Kabapınar ise, kendisiyle bu konu ile ilgili mülakat yapıldığını ve kendisine danışıldığını söyleyerek şunları da ilave etmiştir;

“Bu, böyle mi yani? Böyle bir kaniya nereden vardınız? Bu soru biraz değer dayatıcı bir soru gibi geldi bana. Ben, Ankara Merkez Öğretmenevi’nde yapılan toplantıya çağırıldım, gittim. Görüşlerimi de ifade etmeye çalıştım. Ama kendimi istatistiğin soğuk bir parçası gibi hissettim. Şunu demek istiyorum ki, size katılmıyorum. Özellikle 1,2,3,4,5,6 ve 7. sınıfların programı hazırlanırken çok farklı kurumlar ve akademisyenlere soruldu. Haa, bunlar istatistik malzemesi. Ne demek istiyorum? 18 tane kuruma, bilmem kaç tane akademisyene, bilmem kaç tane üniversiteye sorduk sonuçta.

.....

Ama şunu söyleyeyim ki ben, programın hazırlık sürecine çağırılmayacağımı biliyordum. Programda görüşüm alınmak üzere çağırılacağımı varsayıyordum da, asıl programı hazırlamak için yer almayacağımı biliyordum. Yani bir ekip kuruldu kendi içerisinde. Saygı da duyuyorum. Yakın olsun, Ankara merkezi olsun denildi. Buradan birkaç arkadaşım da destek verdi. Yani gelişme var. Çok ta büyük emek verildi. Çocuğu aktif kılmak diyorduk. Ama nasıl? Eskiden farkımız bu. Şimdi iyi-kötü, olumlu-olumsuz, hoş-nahoş en azından üzerinde akademik anlamda tartışabilecek bir dans pistimiz var. Sosyal değişim çok kolay olmuyor. Şimdi size, tersten, şimdiye kadar konuştuklarımızın üzerine tam tersinden bir soru oluşturacağım. O saf yapılandırmacı program hazırlansaydı bunu Yozgat’taki, Erzurum’daki bir okulda uygulayabilir miydik? Ne demek istediğimi anlatabiliyor muyum? Hani biraz önce söyledik ya; öğretmen ne derece hazır, öğrenci ne derece hazır? Belki bunu, yumuşak bir geçiş gibi de görmek lazım. Ama hani yine bu ülke bölünecek, şeriat gelecek, komünistler gelecek gibi korkulara kapılırsak, böyle vehimleri devam ettirirsek, bu yapı içerisinde barajın kapağını bu kadar az açtık, uzun sürede burada kalacak dersek o zaman çok yazık olur. Yani bir zemin oluşturduk, bu zemin üzerinde tartışacağız. Barajın kapağını bu kadar açmamıza rağmen bunu hazmedebildik mi diye soruyorum size?”

Sonuç Ve Öneriler

Aldığımız eğitimler, yaptığımız çalışmalar ve “Tarih Eğitimi Alanı”nda uzman olan akademisyenlerle yaptığımız görüşmeler neticesinde gördük ki, “Yapılandırmacı Yaklaşım”ın doğasına, gerçek manada uygun olarak hazırlanacak programlar ve kitaplarla yetişen öğrencilerin, gerçek hayatta karşımıza nerede, nasıl davranacağını bilen, karşılaştığı sorunlarla başa çıkabilen, eleştiren, eleştiriye açık, üretken, mutlu bireyler olarak çıkmaları kuvvetle muhtemeldir. Bu sebeple, acabaların ardına sığınmadan, korkulardan ve kaygılardan tamamen arındırılmış programlar ve kitaplar hazırlamalıyız.

“Yapılandırıcı Yaklaşım”ı, bu yaklaşımın dünyadaki uygulamalarını ve örneklerini bilen, bilgili ve cesur akademisyenlerin, hem görüşleri alınmalı hem de onlardan programları ve kitapları hazırlamaları istenmelidir. Biz yine gördük ki, onlar, bu işin özünü bilen uzman kişiler olarak, böyle bir çalışmaya katılma noktasında gönüllü olacaktırlar. Yeter ki, kendilerine fırsat verilsin ve “Yapılandırıcı Anlayış”ı tam olarak benimsemiş ve yerleştirme noktasında “Devlet” olarak da samimi ve kararlı olunsun. Bizim, öyle hassas konularımız var ki, biz bu konularda “Yapılandırıcı” olamayız denilmesin.

Bu çalışmayı yapmaktaki amacımız; 2007 yılından beri hazırlanılmasına uğraşılan piyasadaki “Lise Tarih Kitapları”nın, “Yapılandırıcı Anlayış”a ne kadar uygun olduklarının uzmanlar tarafından sorgulanması, değerlendirilmesi yoluyla bundan sonra yapılacak olan çalışmalara ışık tutmaktır. Çalışmaya başladıktan sonrada gördük ki, aslında “Türk Eğitim Sistemi”nin, “Yapılandırıcı Anlayış” çerçevesinde biçimlendirilebilmesi adına yapılacak daha çok iş vardır. Bu anlamda, çalışmamızın, kitapları hazırlayacak kişiler için önemli bir görüş alanı sağlayacak nitelikte olacağını düşünmekteyiz.

Unutulmamalıdır ki, “Yapılandırıcı Anlayış”a uygun bir eğitim-öğretim üçlü sacayağını, programlar, kitaplar ve işin ruhunu kavramış öğretmenler oluşturmaktadır. Yaptığımız çalışmada, bu sacayağının birbirlerine ilişkin problemlerle ilgili önemli tespitler ve analizler bulacaksınız. Temennimiz, Lise Tarih Ders Kitaplarının, dünyada, “Tarih Öğretimi Alanı”nda yapılan çalışmalar çerçevesinde, gerçek manada “Yapılandırıcı” hale getirilmesidir.

Kaynakça

Cemaloğlu, Necati (2003), “Öğretimde Ders Kitaplarının yeri ve Önemi” Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu, Ankara: Nobel

Dönmez, Cengiz (2003), “Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler”, Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal Bilgiler. Ankara: Gündüz

Öztürk, İbrahim Hakkı (2009) “Yeni Ortaöğretim Tarih Programları Üzerine Eleştirel Bir İnceleme”. The First International Congress of Educational Research, Çanakkale

Milli Eğitim Bakanlığı (2007). Ortaöğretim 9. Sınıf Tarih Dersi programı. <<http://ttkb.meb.gov.tr/ogretmen/>>

Milli Eğitim Bakanlığı (2008). Ortaöğretim 10. Sınıf Tarih Dersi programı. <<http://ttkb.meb.gov.tr/ogretmen/>>

Şimşek, H. ve A. Yıldırım. (2008). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin.